

Katedra Fizjopatologii (Kierownik zast. prof. dr *Władysław Barnecki*).

Do 1953 r. zajęcia dla studentów Wydz. Wet. prowadził prof. dr *Hugo Kowarzyk* w Akademii Medycznej we Wrocławiu. Zasadniczy kierunek prac dotyczy zagadnienia krzepnięcia krwi i badania szpiku kostnego. Ogłoszono 5 prac naukowych.

Katedra Higieny Produktów Zwierzęcych (Kierownik Katedry: doc. dr *Lestaw Ogielski*).

Tematyka prac zespołu naukowego Katedry skupia się w około 2 problemów: 1) konserwacja środków spożywczych z punktu widzenia higienicznego, 2) zapobieganie schorzeniom i zatruciom pokarmowym. W ramach 1 problemu rozpracowuje się wpływ wykrwawienia na trwałość uzyskanych produktów oraz wpływ krwi na pośmiertne przemiany chemiczne w mięsie. Dużo uwagi również poświęcono zastosowaniu antybiotyków w konserwacji mięsa. Tematy 2 problemu dotyczą przyczyn i mechanizmu zatruc spowodowanych przez pałeczki z grupy *Salmonella* oraz znaczenia larw much przy rozprzestrzenianiu salmoneli. Od 1946 r. wykonano i opublikowano przez pracowników Katedry łącznie 38 prac eksperymentalnych i 19 publikacji, wydano 1 podręcznik i 1 skrypt. W fazie końcowej znajdują się 4 przewody doktorskie.

Zakład Histologii i Embriologii (Kierownik: zast. prof. dr *Jan Zarzycki*).

Problematyka naukowa Zakładu obejmuje następujące zagadnienia: 1. Morfologia i morfogeneza gruczołów zwierząt kręgowych i bezkręgowych, 2. Histofizjologia układu pokarmowego ze szczególnym uwzględnieniem badań histochemicznych, 3. Morfologia komórek nerwowych narządów rozrodczych. Ogłoszono 2 prace naukowe i przygotowano do druku 3.

Katedra Mikrobiologii (Kierownik prof. dr *Adam Skurski*).

Katedra współpracuje z Instytutem Immunologii P.A.N. Zasadnicze kierunki badań: 1. Odporność komórkowa naturalna i swoista w zależności od czynnika chorobotwórczego i jego

budowy antygenowej. Pracuje się również nad budową przeciwciał w systemie odporności komórkowej oraz nad fagocytozą prątków gruźlicy i BCG, pałeczek *Brucella* i grzybów chorobotwórczych. Inne prace dotyczą zagadnienia mechanizmu odporności serologicznej (aglutynacja i hemaglutynacja) oraz listeriozy i brucellozy. Ogłoszono łącznie drukiem 38 prac naukowych i 1 skrypt.

Katedra Parazytologii i Chorób Inwazyjnych (Do 1959 r. Kierownik prof. dr *Gustaw Poluszyński*, obecnie p.o. kier. dr *Stanisław Patyk*).

Zasadniczy długofalowy plan badań zespołu naukowego Katedry ma na celu wykonanie zdjęcia (mapy) parazytologicznego ziem zachodnich. Od 1952 r. prowadzona jest praca faunistyczno-parazytologiczna ptaków wodnych i błotnych (wyprawy badawcze na jezioro Charzykowy, Sominy, Kruszyn). Drugi problem znajdujący się na warsztacie Katedry dotyczy paszy jako źródła inwazji. Poza tym prowadzone są badania nad zagadnieniem cykli rozwojowych niektórych pasożytów, zjawisk biochemicznych zachodzących w układzie pasożytycytów i stosunków w parazytocoenie. Ogłoszono łącznie 48 prac.

Katedra Położnictwa (Kierownik: prof. dr *Alfred Senze*).

Problematyka naukowa obejmuje fizjologię i patologię rozrodu u samic i samców zwierząt domowych oraz fizjopatologię gruczołu mlekowego. Do chwili obecnej ogłoszono drukiem 75 publikacji oraz przygotowano 3 przewody doktorskie. Wykonano film naukowo-dydaktyczny pt. Fizjologiczny poród.

Do chwili utworzenia Wydziału Zootechnicznego w skład Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu wchodziły jeszcze 4 katedry: Hodowli Ogólnej — Kierownik prof. dr *Olbrycht*, Hodowli Szczegółowej Zwierząt — Kierownik prof. dr *T. Konopiński*, Paszoznawstwa — Kierownik Prof. dr *B. Janowski*, i Zwierząt Futerkowych — Kierownik prof. dr *M. Cena*. Katedry te stały się zasadniczą podstawą rozwoju Wydziału Zootechnicznego W.S.R we Wrocławiu.

MIECZYŚLAW CENA

Wrocław

Katedry Zoohigieny w Polsce

Rozwój działalności naukowej i problematyka katedr zoohigieny w Polsce

Postępujący rozwój cywilizacyjny we wszystkich krajach stwarza i będzie stwarzał warunki coraz to bardziej odmienne od naturalnych i tylko zabiegi higieniczne mogą ochronić zdrowie populacji zwierzęcych, od których wymaga się przy tym coraz większej produkcji.

Szczególnie skomplikowane są stosunki ekologiczne zwierząt gospodarskich w Polsce, gdzie przyczyną poważnego nierównoważenia produkcji rolniczej jest pewien niedorozwój wytwórczości zwierzęcej.

Niedomagania produkcji zwierzęcej są spowodowane nie tyle słabą jakością zwierząt ile niedostatecznymi warunkami środowiskowymi, w których nie mogą one rozwinąć możliwej

produkcji. Wartościowe zwierzęta zbyt szybko wykruszają się ze stada i dobre krowy bywają wybrakowywane zanim osiągną swój szczyt laktacji. Liczne schorzenia hodowlane bydła, choroby młodzieży stają się w tych warunkach symptomami i wskaźnikami wadliwego ukształtowania środowiska i tylko zabiegi zoohigieniczne i melioracja warunków środowiskowych mogą przywrócić konieczną równowagę.

Rozwój zoohigieny w naszym kraju, jako nauki mogącej przygotować podstawy teoretyczne i koncepcje poprawy winien być więc tym bardziej pożądanym zarówno ze względu na ogólnoswiatowe tendencje rozwojowe jak i specyficzne warunki, w jakich znalazło się nasze rolnictwo. Ma to szczególne znaczenie dla zawodu lekarsko-weterynaryjnego predestynowanego do odegrania wielkiej roli, jeśli potrafi się przestawić na ten nowoczesny kierunek ekofizjologiczny uwzględniający nie tylko zwierzę, ale i jego środowisko, z którym jest ono zrosnięte jak ziarno z lupiną.

Nushag tak wyraża swój pogląd na rolę i styl pracy nowoczesnej służby weterynaryjnej: „zoohigiena wkracza we wszystkie dziedziny lekarsko-weterynaryjnego myślenia i działania i określa postawę lekarza weterynarii naszych czasów”.

Wielki francuski lekarz wet. i historyk weterynarii *E. Leclainche*, widzący lepiej niż inni linię rozwojową zawodu lekarsko-weterynaryjnego, tak się wyraża o szkoleniu kadr lekarsko-weterynaryjnych i o znaczeniu zoohigieny: „Hodowla jest to stosowanie w praktyce higieny zwierząt. Stąd też zoohigiena, medycyna zapobiegawcza i lecznictwo tworzą całość, której nie podobna rozdzielić. Powinno się powrócić do dawnej koncepcji logicznej: nauka weterynarii powinna obejmować — dla każdego gatunku zwierząt — genetykę, higienę żywienia, higienę chowu od urodzenia, higienę pomieszczeń, medycynę zapobiegawczą i lecznictwo. Jeśli się dobrze rozważy, to widać, że wszystkie te gałęzie wiedzy dopełniają się wzajemnie i są nierozdzielne”.

Jak więc widać wielki historyk słusznie różni zoohigienę od medycyny zapobiegawczej zajmującej się profilaktyką, którą wielu identyfikuje z zoohigieną. Zoohigiena bowiem ustala pozytywnie normy środowiskowe pozwalające na osiągnięcie długotrwałej, wysokiej i ekonomicznej produkcji, podczas gdy profilaktyka dąży do zmniejszenia stopnia ekspozycji zwierząt na czynniki szkodliwe.

W dalszym ciągu wielki uczonec francuski pisze: „Musimy uznać, że hodowla zwierząt we wszystkich swoich aspektach zalega się o higienę, gdy idzie o genetykę, żywienie, medycynę zapobiegawczą, utrzymanie zwierząt wszystkich gatunków, w każdym wieku i w każdych warunkach. Nie wystarczy uznanie faktu, że hodowla jest gospodarczo niemożliwa poza ra-

mami zoohigieny, musimy uznać, że hodowla nie jest niczym innym jak tylko zoohigieną w akcji”.

W swych zaleceniach, jakie skierował do stanu weterynaryjnego stwierdza z naciskiem, że: „zoohigiena powinna stać tak wysoko, by leczenie i ubój z konieczności oznaczały jedynie naprawę pewnych błędów lub brak pewnych wiadomości z teoretycznych podstaw zoohigieny”.

W czasach, gdy większość chorych zwierząt wyklucza się z hodowli przez wybrakowanie, zawód lekarsko-weterynaryjny powinien zdrowo i pewnie oprzeć swój byt obejmując opiekę nad całym zwierzostanem, a nie interesować się tylko skromnym odsetkiem, nietypowych dla całości, zwierząt chorych i to doprowadzonych do lecznicy z jakiejś nieznanej dali. Schorzenia tych zwierząt są bowiem w przeważającej mierze spowodowane złymi warunkami środowiskowymi i są symptomami patofizjologicznymi środowiska, które przede wszystkim powinno być uzdrowione, jeśli leczenie ma posiadać znamiona przyczynowości.

W naszym kraju zoohigiena nie ma bogatych tradycji. Pierwszym nowoczesnym zoohigienistą w Polsce był *Królikowski*, który jeszcze u schyłku ubiegłego wieku napisał oryginalny podręcznik higieny zwierząt, wyprzedzając ujęciem przedmiotu autorów podręczników niemieckich, którzy ówczesnie nadawali ton w tej dziedzinie. Po jego śmierci w latach międzywojennych higiena zwierząt zniknęła z programów wykładów dla studentów weterynarii, lub była wykładana jako propedeutyka bakteriologiczna. Wobec braku odpowiednich katedr nauka ta, nie mając oparcia, zamarła z wielką szkoda dla polskiej nauki i hodowli krajowej.

Wprawdzie istniały w okresie międzywojennym Katedry Weterynarii w Krakowie i Poznaniu, które do pewnego stopnia mogły być objąć zakres zoohigieny, ale brak w tych miastach wydziału weterynaryjnego zlecał im niejako zastępczą rolę, narzucając obowiązki kliniczne i dydaktyczne z zakresu encyklopedii nauk weterynaryjnych, a to nie mogło sprzyjać rozwojowi naukowemu tych placówek, które mają jednak poważne zasługi dzięki wielkim indywidualnościom profesorów *Juliana Nowaka* i *Stanisława Runego*.

Obecnie jest siedem Katedr Zoohigieny. Z tych poznańska powstała w roku 1952 z przemianowania Katedry Weterynarii Rolniczej. Na nowo powstała krakowska, która faktycznie stanowi przedłużenie działalności dawnej Katedry Weterynarii. Całkowicie od nowa utworzono Katedrę Zoohigieny w Warszawie i we Wrocławiu. O rok później została utworzona Katedra Zoohigieny w Olsztynie, w roku 1954 w Lublinie, a najmłodszą, bo założoną w roku 1957 jest Katedra Zoohigieny w Szczecinie. Z tych katedr: warszawska, wrocławska i lubelska powstały najpierw przy wydziałach

weterynaryjnych, po czym zostały one umieszczone w ramach Wydziałów Zootechnicznych WSR, gdzie do dzisiaj są wszystkie zgrupowane.

W warunkach braku kadr wyszkolonych w zakresie niewykładanej dotychczas dyscypliny start młodych Katedr, budujących się przeważnie od nowa, lub zmuszonych do przestawienia się z encyklopedii nauk weterynaryjnych na zoohigienę, nie przedstawiał się łatwo, a trudności te do dzisiaj nie zostały w pełni przezwyciężone.

Najstarsze tradycje ma, kierowana przez doc. dr *A. Chwojnowskiego*, Katedra poznańska, która odziedziczyła doskonale pomieszczenia i urządzenia, dostosowane jednak głównie do celów weterynaryjnych. Położenie Katedry w stolicy województwa o wielkim potencjale hodowlanym nałożyło na tę placówkę tradycyjne już obowiązki weterynaryjne, które musi ona zaspokajać i które utrudniają przedstawienie się Katedry na nurt odpowiadający jej obecnej nazwie.

Dorobek naukowy obejmuje głównie prace weterynaryjne z zakresu bujatriki, dotyczące higieny rozrodu i zwalczania chorób hodowlanych, nadto opracowania przypadków klinicznych i oceny wartości weterynaryjnych środków leczniczych. Natomiast dwie prace magisterskie z zakresu badania zarobaczenia wybiegów przy chlewniach świadczą o kielkowaniu nowego nurtu zoohigienicznego. Również badania inwentaryzacyjne pomieszczeń zwierzęcych w jednej z wsi sygnalizują rozszerzenie się pożądanej tematyki. Jeśli Katedra zrealizuje plany prac nad oceną higieniczną pastwisk to trzon prac zoohigienicznych będzie się kryształizował wokół prac z zakresu higieny gleby i pastwisk ze szczególnym uwzględnieniem ważnego aspektu parazytologicznego.

Katedra Zoohigieny na WSR w Krakowie, którą kieruje prof. dr *W. Bielański*, mimo przedwojennych tradycji nie oddziedziczyła tak dobrych warunków mając szczupłe pomieszczenia. Zdobyła jednak dla siebie mały zakład doświadczalny w Przegorzalach, gdzie prowadzi naukową stację inseminacyjną.

Prace Katedry koncentrują się głównie wokół higieny rozrodu. Katedra posiada duży i poważny dorobek szczególnie w badaniach nad płodnością samców i nad sztucznym unasienianiem. W dorobku nie brak prac wydanych w zagranicznych czasopiśmie. Widać ścisłą współpracę ze specjalistami innych dziedzin, a szczególnie z Katedrą Fizjologii Zwierząt, co nadaje pracom cechy kompleksowości. Wykonano jedną pracę doktorską, a trzy przewody doktorskie są otwarte.

Prócz prac stanowiących główny problem naukowy Katedry coraz częściej pojawiają się w dorobku Katedry prace zoohigieniczne z zakresu bioklimatologii i inwentaryzacyjnych badań środowiskowych. Kierunek ten repre-

zentuje w Katedrze głównie dr *T. M. Janowski*.

Katedra Zoohigieny w Warszawie jest prowadzona przez z. prof. dr *E. Szyfelbejną*. Zmierzają ona wyraźnie w kierunku prac zoohigienicznych szczególnie w kierunku zwalczania pasożytów zwierzęcych na pastwiskach i wybiegach. Rozrasta się również dział badań klimatu wnętrza pomieszczeń zwierzęcych. Również tematy prac magisterskich skupiają się wokół zagadnień zoohigienicznych.

Wielką zasługą kierownika Katedry jest przetłumaczenie na język polski podręcznika *Skorochocki* i „Przewodnika do ćwiczeń z zoohigieny” *Altkajewa* i współpracowników, co pomogło rozwojowi polskiej zoohigieny i dało studentom, zwłaszcza w początkowych okresach, materiał do studiowania tego niedawno wprowadzonego przedmiotu. Dwa wydania polskie tego podręcznika umożliwiły również starszym rocznikom lekarzy wet., zootechników i rolników zapoznanie się z problematyką zoohigieniczną.

Odrębny charakter ma Katedra Zoohigieny w Lublinie kierowana przez prof. dra *A. Chodkowskiego*. Mimo niewygodnych warunków pomieszczeniowych Katedry, mieszczącej się w dwu pokoikach, dorobek jej jest poważny. Dotyczy on przede wszystkim zagadnień chorób hodowlanych bydła, a to schorzeń wymion, gruźlicy i brucelozy. Prace Katedry są więc skupione na najważniejszych zagadnieniach zapobiegawczej medycyny weterynaryjnej, która łączy jak pomost zoohigienę z przedmiotami klinicznymi. Godne uwagi jest wyraźne dążenie do ujęcia tych problemów w skali całego kraju.

Katedrę Zoohigieny we Wrocławiu prowadzi prof. dr *M. Cenu*. Prace naukowe Katedry poruszają tematy głównie z zakresu zoohigieny ogólnej. Specjalnością jej jest przede wszystkim bioklimatologia. Pracownicy prowadzą badania czynników fizycznych, chemicznych i biologicznych atmosfery wnętrza pomieszczeń zwierzęcych, badania nad wchłanianiem światła i promieniowania podczerwonego przez skórę zwierząt gospodarskich, pomiary temperatury skóry zwierząt, oceny zoohigieniczne poszczególnych wsi i prace nad poprawą warunków środowiskowych. Katedra opracowuje też zagadnienia z zakresu budownictwa inwentarskiego i mechanizacji hodowlanej. Ma w drobku też prace nad biocenotycznymi czynnikami środowiska, a szczególnie nad zwalczaniem much oraz prace z zakresu rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych na terenie kraju biorąc pod uwagę jego warunki środowiskowe. Większość prac jest poświęcona opracowaniu metodyki i techniki badawczej.

Znaczna część tych prac została zebrana w skrypcie: „Materiały do zoohigieny”. Kierownik Katedry przygotowuje do druku podręcznik poświęcony zoohigienie ogólnej.

Z Katedry wyszły cztery prace doktorskie, obecnie w toku są również cztery. Dwu wykształconych pracowników zasiliło inne Katedry, w tym jeden z nich jest kierownikiem Katedry.

Katedra Zoohigieny w Olsztynie pod kierownictwem zast. prof. lek. wet. *J. Żebrowskiego* poświęciła trudny, pionierski okres zdobyciu wyposażenia dla dydaktyki i prac naukowych co stwarza obecnie dogodne warunki dla dalszego rozwoju. O kierunku zoohigienicznym świadczy obszerna praca nad oceną warunków zoohigienicznych kilkudziesięciu PGR. Rozpoczęte są także prace bioklimatyczne.

Nurt zoohigieniczny reprezentuje również Katedra Zoohigieny w Szczecinie, którą prowadzi zast. prof. dr *Z. Czajkowski*, który wyszedł z Katedry wrocławskiej. Prócz prac bioklimatycznych wykonanych w macierzystej Katedrze szczecińska Katedra posiada już własny dorobek. Obejmuje on przede wszystkim prace badawcze nad obrazem krwi pod wpływem różnych czynników środowiskowych, co zdaje się zarysowywać jako główny kierunek w przyszłości.

Podsumowując ten bardzo pobieżny przegląd historii i dorobku naukowego Katedr Zoohi-

gieny można stwierdzić, że dorobek większości, zwłaszcza starszych Katedr, jest poważny, że większość Katedr stara się dostosować swoją problematykę badawczą do treści zawartej w tytule swej placówki. Niemniej jest jednak jeszcze wiele do zrobienia, by nadrobić wielkie braki w tej dziedzinie, spowodowane blisko 30-letnim letargiem zoohigieny w Polsce.

Wiele jest więc jeszcze potrzeb. Bliższa współpraca wszystkich Katedr rozpoczęta przed kilku laty wspólnym zjazdem w Krakowie powinna być kontynuowana i wyda zapewne dobre rezultaty. Korzystne też będzie gromadzenie i wciąganie do współpracy pracowników naukowych pokrewnych dziedzin oraz pracowników naukowych Instytutu Weterynaryjnego, gdzie szczególnie prof. dr *E. Domański* zajmuje się zagadnieniami dietyki weterynaryjnej, a doc. dr *F. Anczykowski* pracuje nad nowocześniejszymi zagadnieniami ekologii zwierząt gospodarskich.

Wydaje się, że rozwój zoohigieny jest obecnie zapewniony dzięki istnieniu siedmiu Katedr, które z biegiem czasu niewątpliwie wyszkolą pracowników naukowych i wykształcą nowe kadry lekarzy wet., zootechników i rolników w tej u nas nowej, a tak potrzebnej dziedzinie.

STANISŁAW KRAUSS, TADEUSZ ŻULIŃSKI

15 lat działalności Instytutu Weterynarii w Puławach

Dekretem KRN z dn. 6.VI.1945 r. powołano do życia Państwowy Instytut Weterynaryjny w Puławach, a nadany mu w dn. 5.X.1945 r. statutem, określono organizacyjne formy jego działania. Od tego momentu datuje się prawna podstawa istnienia Instytutu, który przejął agendy po dawnym Wydziale Weterynaryjnym Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Zadania statutowe nowej placówki, reprezentującej naukę weterynaryjną, objęły trzy zasadnicze kierunki działania: a) produkcję biopreparatów i leków weterynaryjnych, b) usługowe prace rozpoznawcze, c) prace naukowe badawcze. Problemy dotyczące ochrony i zabezpieczenia istniejącego pogłowia zwierzęcego oraz zwiększenie hodowli zwierząt użytkowych były niesłychanie ważne z uwagi na olbrzymie zdewastowanie kraju przez okupanta i niszczenie pogłowia przez zaraźliwe choroby. Z tych względów położono przede wszystkim główny nacisk na produkcję biopreparatów i leków weterynaryjnych, jako środka pozwalającego na szybkie, aczkolwiek doraźne, opanowanie groźnej sytuacji powojennej. Wprowadzenie w teren ilości dostatecznej takich biopreparatów jak: (podaje się przykładowo tylko najważniejsze) surowica i szczepionka p. różycy i pomorowi świń, szczepionka p. wścieklicznie, szczepionka p. pomorowi drobiu, szczepionka

p. ronieniu zakaźnemu bydła oraz preparatów alergicznych, jak maleina i tuberkulina i całego szeregu preparatów diagnostycznych, pozwoliło na leczenie sztuk chorych i zabezpieczenie zdrowych oraz, poprzez właściwe i szybkie rozpoznanie, umożliwiło eliminację zwierząt będących źródłem zakażenia. Tę dziedzinę prac PIW należy w pierwszym rzędzie zaliczyć do realnych i pozytywnych osiągnięć dla gospodarki narodowej. Ponieważ jednak wysiłek, jaki Instytut wkładał w produkcję biopreparatów przez absorbowanie większości kadr naukowych, aparatury i środków finansowych musiał niekorzystnie wpłynąć na jego działalność naukową, przeto dążeniem Dyrekcji PIW było, po opanowaniu największego niebezpieczeństwa okresu powojennego, wyłączyć produkcję przez wydzielenie odrębnego i niezależnego od Instytutu przedsiębiorstwa państwowego „Biowet”, co też dokonano z początkiem 1952 r. Od tego czasu mógł już Instytut rozwinąć pełną działalność naukową, poprzez kompleks powołanych do życia zakładów naukowych z centralą w Puławach (13 zakładów) oraz 25 placówkami terenowymi (w tym 14 Wojewódzkich Zakładów Higieny Weterynaryjnej — WZHW).

Zarządzeniem Nr 315 Ministra Rolnictwa z dn. 23.XII.1955 r. nadano Instytutowi Weterynarii nowy statut, który bardziej konkrety-